

Sanja Vulić
Zagreb

HRVATSKE NARODNE PJESME I GRAĐA IZ OŠTARIJA
S JEZIKOSLOVNOGA ASPEKTA

UDK: 821.163.42.09:398(497.529Oštarije)
811.163.42'282

Rukopis primljen za tisak 14. 10. 2019.

Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

U radu se analizira jezik zbirke *Hrvatske narodne pjesme i građa iz Oštarija*, koju je od 1899. do 1901. sastavljao rođeni Oštarac Mijat Pribanić. Zbirka se sastoji od tri dijela. Prvu skupinu sačinjavaju tekstovi koje je Pribanić osobno sastavio. U drugoj su skupini zapisi kratkih pučkih proza koji su također većim dijelom temeljeni na čakavštini oštarskoga kraja. Treću skupinu sačinjavaju zapisi različitih narodnih pjesama, zatim čestitke, napitnice i sl., kojih je veći dio temeljen na štokavskom narječju s bitno različitim jezičnim realizacijama od onih koje nalazimo u oštarskom čakavskom idiomu, a dio je pjesama mješavina različitih narječja. Zbog toga je tomu dijelu zbirke posvećena najmanja pozornost, a rad se ponajprije temelji na dijalektološkoj analizi Pribanićeve prve skupine, i to na svim jezičnim razinama. Pokazuje se koje su se čakavske značajke u međuvremenu izgubile ili se gube, a koje se još dobro čuvaju. Kratke pučke proze iz druge skupine također su analizi-

rane na različitim jezičnim razinama, a posebna je pozornost posvećena dijalektnim čakavskim značajkama koje nisu navedene pri analizi prve skupine. Jezična analiza tih dvaju skupina jasno pokazuje koliko je oštarska čakavština te općenito čakavština toga dijela Hrvatske u Pribanićevu vrijeme bila bolje očuvana nego što je danas.

Ključne riječi: *Mijat Pribanić; Oštarije; pjesme; jezik*

UVODNA NAPOMENA

Zbirku naslovljenu *Hrvatske narodne pjesme i građa iz Oštarija* sastavljao je od 1899. do 1901. učitelj Mijat Pribanić, koji je bio rodom iz istoga mjesta. Svoju je zbirku sastavio prema uputama dr. Antuna Radića, naslovljenim *Osnova za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu*. Ipak, njegovi kazivači nisu bili isključivo autohtoni Oštarc, čakavci, nego stanovnici onodobnih Oštarija različita podrijetla. Zbog toga je tu zbirku, koja je ostala u rukopisu sve do 2017., pri dijalektološkoj jezikoslovnoj analizi potrebno podijeliti u tri zasebne skupine.

Prvu skupinu sačinjavaju tekstovi koje je Pribanić osobno sastavio, a nastali su prema spomenutim uputama. Pribanić je kao rođeni Oštarac (rođ 1882.) svoje osobne priloge sastavio na oštarskom govoru, a uz riječi i izraze za koje je pretpostavljao da će ih čitatelji njegova teksta, koji nisu rodom iz toga kraja, možda pogrešno protumačiti, stavljao je u zagrade ekvivalent na normiranom književnom jeziku. Budući da je Pribanić u to doba bio vrlo mlad (riječ je o dobi između 17 i 19 godina), taj je dio rukopisa dobar pokazatelj kako je mladi naraštaj Oštara u to doba poznao svoj mjesni govor. Zato je prvi dio rukopisa s dijalektološkoga aspekta najrelevantniji. Važno je međutim naglasiti da je naslove i podnaslove u tom dijelu rukopisa bilježio na normiranom književnom jeziku.

Drugu skupinu sačinjavaju zapisi kratkih pučkih proza koji su također većim dijelom temeljeni na čakavštini oštarskoga kraja.

Treću, opsegom najveću skupinu, koja je s dijalektološkoga aspekta teško raščlanjiva, sačinjavaju zapisi različitih narodnih pjesama, zatim čestitke, napitnice i sl. Na žalost, veći je dio tih pjesama temeljen na štokavskom

narječju s bitno različitim jezičnim realizacijama od onih koje nalazimo u oštarskom čakavskom idiomu, a dio je pjesama mješavina različitih narječja. Budući da je taj dio Pribanićeva rukopisa u kontekstu analize oštarske čakavštine na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće irelevantan, ovom će prigodom biti navedeno tek nekoliko primjera koji to potkrjepljuju.

1. DIJALEKTOLOŠKA ANALIZA TEKSTOVA KOJE JE MIJAT PRIBANIĆ OSOBNO SASTAVIO

Analizom je obuhvaćeno poglavlje u rukopisu koje je naslovljeno »Priroda (narav) oko čovjeka«, koje je podijeljeno u nekoliko skupina različite dužine, naslovljenih »Kraj i mjesta«, »Gore i vode«, »Zemlje«, »Zrak i vrijeme«, »Tlo«, »Bilje (drač, trave)«, »Životinje«, te poglavlje naslovljeno »Jezik«. Pritom je važno upozoriti da je metajezik poglavlja »Jezik« djelomice normirani književni jezik, koji nije predmetom ove analize. Međutim, većinu poglavlja sačinjava upravo dijalektološka građa, različiti primjeri iz oštarskoga govora koji se u čitavom rukopisu mogu smatrati dijalektološki najrelevantnijima. Zbog u današnje vrijeme modernoga izmišljanja tzv. čakavskoga jezika, od iznimne je važnosti Pribanićev navod na početku poglavlja »Jezik«: »U selu Oštarija' govori se čakavskim narječjem. Sam narod zove jezik hrvatskim. Susedi, bliži i dalji, zovu govor hrvatskim, nu katkada se znadu pošpotat, pa velidu: 'Divani po oštarski'«. To vrlo jasno pokazuje da su Oštarc i te kako bili svjesni da njihov mjesni govor pripada hrvatskomu jeziku, ali da to nije normirani književni jezik. Nekomu se prigovaralo (*pošpotalo* ga se) da *divani po oštarski* vjerojatno u nekim službenim situacijama u kojima bi bilo prikladnije govoriti normiranim jezikom, pa u tim situacijama izražavanje mjesnim idiomom pokazuje stupanj neobrazovanosti. Takav odnos stanovništva prema imenu svoga jezika posve je logičan ima li se na umu da se riječi *čakavac*, *čakavski*, *čakavština* pojavljuju tek oko 1880. kao novotvorenice, a učestalije počinju rabiti od početka 20. stoljeća. Sve do tada nije se jezik ili govor nazivao po upitno-odnosnoj zamjenici.

Premda pravopisna rješenja nisu predmetom razmatranja u ovoj analizi, ipak je važno napomenuti da Pribanić redovito bilježi zarez ispred veznika *da* i *ki* 'koji', npr. *veli se, da je povodnja; potok, ki teče*. Sukladna pravo-

pisna praksa bilježenja zarezima ispred *da* i *koji* dosljedno se u normiranom hrvatskom književnom jeziku primjenjivala sve do 1960., kada je pravopis poznat pod nazivom novosadski ukinuo tu hrvatsku pravopisnu tradiciju. Zadržala se samo u polutisućljetnoj hrvatskoj dijaspori u gradišćansko-hrvatskom književnom jeziku.

1.1. IZABRANE FONOLOŠKE ZNAČAJKE TEKSTOVA KOJE JE SASTAVIO PRIBANIĆ

U svom poglavlju o jeziku Pribanić je upozorio na dvoglasie *ie* i *uo* u oštarskom govoru. Navodi nekoliko primjera među kojima su *mieso*, *muost*, *kuost* i dr. kao rezultat zatvaranja dugoga samoglasnika *e* ili *o* u zatvorenom pravcu. Osim u osnovi riječi, dvoglas *ie* uobičajen je i u nastavcima, tj. ako je gramatički morfem dugo *-ē*, npr. u G jd. imenica ženskoga roda, npr. u Pribanića *od burie*; *štrekie*; *piet rali zemlje*, ili npr. u prezentskim nastavcima tipa *prućem se pletie pluot*; *trava rastie*; *kâ se vućie*; *zovie se*. Tako je i danas u oštarskom govoru. Dvoglas pak *uo* također je uobičajen i u gramatičkim morfemima, npr. u Pribanića u I i L jd. ženskoga roda tipa *pod goruom*; *goruom*. Navedeni tipovi dvoglasa i danas su karakteristični za oštarski govor.

Premda oštarski govor nedvojbeno pripada čakavskomu ikavsko-ekavskomu dijalektu, njegova je specifičnost veći broj ikavizama nego što je to inače uobičajeno u govorima toga dijalekta. Tako je bilo u Pribanićevo doba, a tako je i danas. U Pribanićevu su rukopisu, u skladu s fonološkim zakonitostima čakavskoga ikavsko-ekavskoga dijalekta, ikavizmi kao npr. *brig*; *čovik*; *lik* 'lijek'; *Mrižnica*; *snig*; G jd. *prolića*; *kadi* 'gdje'; te ekavizmi kao npr. A mn. *gusenke* 'gusjenice', G mn. *gusenak* 'gusjenicā', N jd. *leto* 'lje-to' i dr. Međutim, od te zakonitosti odstupaju primjeri *misto*, G jd. *iz mista*; *pisak*; *želizo*, G jd. *želiza* i dr. Takav tip ikavizama susreće se i u današnjem oštarskom govoru. U Pribanića nalazimo i hiperikavizam *pićurka* 'pećurka' u kojem nije riječ o ikavskom odrazu jata nego o promjeni iskonskoga *e > i* u primjeru *od gliv samo pićurka agaricus campestris*.

U oštarskom su govoru i danas uobičajene riječi *kadi* 'gdje' i *maša* 'misa' sa samoglasnikom *a* kao odrazom nekadašnjega poluglasa u tzv. slabom

položaju.¹ Iste je primjere zabilježio i Pribanić: *mista, kadi* (gdje) *trava rastle; kadi je pisak, kadi se strmo spušća u vodu i kadi se zaimlje; kadikadi* (gdjegdje), *maša* i dr.

U čakavskim govorima u dijelu središnje Hrvatske u kojem se nalaze Oštarije, kao odraz praslavenske skupine *v* + poluglas rabi se prijedlog *u*. Tako je i u današnjem oštarskom govoru, a tako je zabilježio i Pribanić, npr. *u crikvi; u selu; u zimi*.

Riječ *crikva* u značenju 'crkva' uobičajena je u čakavskom ikavsko-ekavskom dijalektu, pa ju je sukladno tomu u Oštarijama zabilježio Pribanić, a tako je i danas.

Izostanak vokalizacije dočetnoga *l* u glagolskim pridjevima muškoga roda također je još uvijek uobičajen u oštarskom govoru. Sukladne primjere zabilježio je i Pribanić, npr. *udril je* 'udario je', također u imenicama tipa *kábal* 'kabao'; *vuzal* 'uzao' te u količinskom prilogu *pol*, npr. *na pol*.

U današnjem oštarskom govoru susreću se pojedini kajkavizmi s protetskim *v-*, a među njima je i primjer *vuš* 'uš', dok je *vuzal* 'uzao' križanac između kajkavskoga *vuzel* i čakavskoga *uzal*. Navedene primjere nalazimo i u Pribanića. Tu su i pojedini primjeri s protetskim *j-* karakteristični za čakavštinu, npr. u Pribanića *dici za jigranje* 'djeci za igranje'; *jivanjice* 'ivanjske krijesnice'; *Jivanjska ruožica* 'ivančica', također u oblicima osobne zamjenice *oni*, npr. *Nigda ji je bilo puno* 'nekoć ih je bilo puno' (s razvojem *ih > jih > ji*).

Realizacija *japno* 'vapno' također je svojstvena čakavštini. Bilježi je Pribanić, a još je uvijek očuvana u oštarskom govoru.

Izostanak premetanja i jotiranja, tj. čuvanje slijeda *jd* u prezentskim oblicima tipa *najdem*, nalazimo i u Pribanića, npr. *kad izajdu iz zemlje* 'kad izađu iz zemlje'; *vode izajdu* 'ovdje izađu'; *najde* 'nađe'. Tako je i danas u oštarskom govoru.

U skupini čakavskih kontinentalnih govora kojima pripada govor Oštarija uobičajeno je umetanje međusamoglasničkoga *v*, među inim i u topoinimu, preciznije ojkonimu *Tovunj* 'Tounj'. Tako piše i Pribanić, npr. *do Tovunja*.

Premda čakavske govore u pravilu karakterizira dosljedna uporaba glasa *h*, u oštarskom se govoru taj glas gotovo u potpunosti izgubio, što je rezultat

¹ U slabom su položaju bili poluglasovi iza kojih je slijedio slog sa samoglasnikom.

štokavskoga utjecaja. Tako je bilo i u Pribanićevo doba, npr. na početku riječi *jako ladno* 'jako hladno'; *ladno je* 'hladno je'; *za ranu služidu ovie biline* 'za hranu služe ove biljke', *ržulja* (< hržulja) 'raž'. Isto se može reći za riječ *ruška* koja je nastala od *hruška* jer je u sjeverozapadnoj čakavštini česta promjena *kruška* > *hruška*. U čakavskim govorima pod štokavskim utjecajem razvoj je *kruška* > *hruška* > *ruška*, npr. u Pribanića *divlje ruške*. Pribanić bilježi realizacije s izostankom dočetnoga fonema *h* u gramatičkom morfemu, npr. u oblicima G mn. *dobri lapat* 'dobrih njiva'; *malo divlji životinj* 'malo divljih životinja'; *najviše jivanjski ruožic* 'najviše ivančica'; *otrovni zmij* 'otrovnih zmija'; *od ovi tic* 'od ovih ptica'. Dočetno *v* u obliku G mn. *buv* 'buhā'² (s nultim gramatičkim morfemom) rezultat je analogije prema drugim oblicima. Izostanak *h* u sredini riječi nalazimo npr. u glagolu *prerani* 'prehrani' na granici prefiksa i tvorbene osnove, npr. *da se prerani muž i žena*. Isto je u imenici *prielada* 'prehlada'. Međutim, u tim je primjerima fonem *h* izostavljen već prije prefiksacije, tj. na početku glagola *ranit* 'hraniti', odnosno *ladit* 'hladiti'. Inače Pribanić bilježi *h* u sredini riječi, npr. G mn. *buhačov*; *žuoharov*. Vjerojatno je to u Pribanića rezultat utjecaja normiranoga jezika, jer je već 1910. jezikoslovac Rudolf Strohal u svojoj raspravi *Današnje oštarijsko narječje* zabilježio izostanak artikulacije *h* u oštarskom govoru, a tako je i danas.

Promjenu *svr* > *sr*, koja je uobičajena u dijelu govora sjeverozapadne čakavštine, nalazimo u Pribanića u riječi *sraka* 'svraka', npr. G. mn. *srāk* 'svrakā'.

U čakavštini česta delateralizacija *lj* > *j* u oštarskom se govoru ne provodi. Pribanić također bilježi *lj* u primjerima iz oštarskoga idioma, npr. *divlje race* 'divlje patke'; *ima piljušarov* 'ima jastrebova'.

Stari inicijalni skup *čr-* bilježi samo u riječi *črv* 'crv', npr. G mn. *črvov* A mn. *črve*, dok je npr. u pridjevu *crn* pod utjecajem štokavštine provedena promjena *čr* > *cr*, npr. u speleonimu *Crna jama*.

Kao genetski čakavski, oštarski je govor bio i ostao šćakavski, pa zato i Pribanić bilježi šćakavizme tipa *gušcer* 'gušter', npr. *ima i gušcerov*.

² Pribanić je u svom rukopisu nastavak G mn. u normiranom književnom jeziku označavao s *ā* (npr. *njivā*).

Stari glasovni skup *dj* nije se u oštarskom govoru razvio u *đ* kako se to dogodilo u štokavaca nego se umjesto *đ* izgovara *j*, kako je uobičajeno u čakavaca. Zato i Pribanić npr. piše *ova grâja* ‘ova građa’.

Analogni rotacizam Pribanić je zabilježio u prilogu *morda* ‘možda’. Riječ je o analogiji prema rotacizmu u prezentskim oblicima glagola *moć*, tj. prema promjeni *že > re* (*morem, moreš* itd.). Zanimljivo je da je Strohal u značenju ‘možda’ zabilježio inačicu *morebit*, koja se još uvijek čuva u brojnim čakavskim govorima, posebice na čakavskom sjeverozapadu.

Promjena inicijalnoga *pt > t*, tj. izostavljanje inicijalnoga *p* iz početnoga suglasničkoga skupa, karakteristika je brojnih hrvatskih govora svih triju narječja. U skladu s tim je i oštarska realizacija *tica* ‘ptica’, pa Pribanić npr. bilježi G mn. *od ovi tic* ‘od ovih ptica’, A mn. *sve tice*.

1.2. IZABRANE MORFOLOŠKE ZNAČAJKE TEKSTOVA KOJE JE SASTAVIO PRIBANIĆ

Pribanić u N jd. bilježi oblik *postelj* u značenju ‘postelja’. Danas se u oštarskom govoru usporedno rabe stariji oblik *postelj* i noviji *postelja*. Zanimljivo je da je oblik *postelj* također imenica ženskoga roda e-sklonidbenoga tipa s genitivom *postelje*. Upravo takvu sklonidbu nalazimo još ponegdje u čakavskom ilavsko-ekavskom dijalektu, npr. u govorima Grobnika kraj Rijeke, gdje se govori *postej*, G jd. *posteje*. U tom je kontekstu dobro pripomenuti da se u mnogim kajkavskim govorima čuva stari oblik *postelj* koji pripada i-sklonidbi ženskoga roda,

Jednosložne imenice muškoga roda uglavnom u oštarskom govoru imaju kratku množinu. Takve oblike bilježi i Pribanić, npr. *kuosi* ‘kosevi’; *krti* ‘krtice’ (prema N jd. muškoga roda *krt*), *miši* ‘miševi’ (*u polju krti i miši*); *vuci* ‘vukovi’ (*Zbog škodie ubijadu se: vuci* ‘zbog štete ubijaju se vukovi’), *zieci* ‘zečevi’ (*Za ranu se ubijadu zieci* ‘za hranu ubijaju se zečevi’).

U G mn. imenica muškoga roda Pribanić rabi stari hrvatski nastavak *-ov*, koji je i danas uobičajen u oštarskom govoru. Pribanić npr. bilježi *dilov* ‘dijelova’; *ima i gušćerov* ‘ima i gušterā’; *klopov* ‘krapeljā’ (prema N jd. *klop*); *kukcov* ‘kukaca’; *kuosov* ‘koseva’; *zidanje mostov* ‘zidanje mostova’; *ima piljušarov* ‘ima jastrebova’, *Puhov ima malo* ‘puhova ima malo’; *žuoharov* ‘žoharā’. Rjeđe bilježi dvoglas *uo* unutar toga genitivnoga nastavka, npr.

mravuncuov (prema N jd. *mravunac*), za pokrivanje stanuv 'za pokrivanje stanova'. Rijedak je u Pribanića u G mn. nastavak *-i* u muškom rodu, obično uz brojeve, npr. *piet rali zemlje*. Također je rijedak nulti nastavak u G mn. muškoga roda, npr. *samo se kadikadi (gdjegdje) najde dobri lapat* ' (njivâ) 'samo se gdjegdje nađe dobrih lapata (tj. dobrih njiva)'.

U G mn. imenica ženskoga i srednjega roda bilježi stari hrvatski nulti nastavak, koji je također uobičajen u današnjem oštarskom govoru. Pribanić bilježi *od gliv* 'od gljiva'; *kukavic (kukavicā)*; *najviše jivanjski ruožic* 'najviše ivančica'; *od ovi tic* 'od ovih ptica'; *otrovni zmij* 'otrovnih zmija'; *žab* 'žabā'; *liet* 'ljetā', uključujući i primjere s umetnutim blagoglasnim *a* između dva završna konsonanta osnove, npr. *beloušak* 'bjeloušaka'. Budući da je *i* u ženskom rodu e-sklonidbe te u srednjem rodu u normiranom književnom jeziku genitivni množinski nastavak *-a*, Pribanić je pod tim utjecajem često u oštarskim oblicima nepotrebno bilježio izostavnik, npr. *ima bilin* 'ima biljaka'; *lastavic* 'lastavicā'; *iz mista Oštarij* 'iz mjesta Oštarijā'; *od rib* 'od ribā'; *sinic*, *šiev*, *zieb*, *suov*, *prepelic*, *grlic* 'sjenicā, ševā, zebā, sovā, prepelicā; grlicā'; *srâk* 'svrakā'; *Tic ima* 'pticā ima'; *malo divlji životinj* 'malo divljih životinja'; *Takovi životinj ni* 'takovih životinja nema'. Taj je nastavak i danas uobičajen u oštarskom govoru.

Stare hrvatske nastavke bilježi i u ostalim množinskim oblicima padeža, npr. D mn. muškoga roda *ljudem* 'ljudima' s nastavkom *-em (Ljudem za ranu služidu* 'ljudima za hranu služe'), ili npr. I mn. ženskoga roda s nastavkom *-ami (s ruožicama* 's ružicama, tj. s cvijećem'). I ti se nastavci susreću u današnjem govoru.

Upitno-odnosna zamjenica *ča* i danas se rabi, a bilježi je i Pribanić, npr. *Kvar, ča učini zvirad*. Isto se može reći za genitivni oblik *česa* zamjenica *ča*, npr. *ili česa drugega*.

Nastavci *-ega*, *-emu*, *-em* u zamjeničko-pridjevskoj sklonidbi muškoga i srednjega roda karakteristični su za govore autohtonoga stanovništva na ogulinsko-modruškom području, pa tako i u govoru Oštarača. Tako piše i Pribanić, pa npr. ima G jd. *blizu tega* 'blizu toga'; *cilega prolića* 'cijeloga proljeća', L jd. *u oštarskem kraju* 'u oštarskom kraju'; *U ovim kraju* 'u ovom kraju'.

Neodređena pridjevna zamjenica *ki*, *ka*, *ko* 'koji, koja, koje' uobičajena u čakavštini toga kraja, pa ju susrećemo i u Pribanića, npr. *potok, kî tečie*

‘potok koji teče’; *kâ se vućie* ‘koja se vuće’; *kie deladu veliku škodu* ‘koji čine (rade) veliku štetu’.

U neodređenom obliku rabi pridjev *mal* u značenju ‘malen’, npr. *Potok (posve mâl)* ‘potok (posve malen)’.

Niječni svršeni prezent glagola *bit* u obliku za 3. os. jd. glasi *nî*, npr. *Kvar; ča učini zvirad, nî velik*. Taj se oblik rabi se i u značenju ‘nema’, npr. *nî ni divana* ‘nema ni govora’; *Otrovni zmij ni puno* ‘otrovnih zmija nema puno’; *Takovi životinj’ nî* ‘takovih životinja nema’. Međutim, već tada se usporedno počinje postupno pojavljivati prezentski oblik *nima*, npr. *Otrovni kukcov nima* ‘otrovnih kukaca nema’. Taj se oblik u današnjem oštarskom govoru također rabi.

Glagol 7. razreda I. vrste *žgat* ima prezent *žgem, žgeš, žge ...*, npr. *ja-pno se žge* ‘vapno se pali’. Glagoli u obliku 3. os. mn. u Pribanića načelno završavaju na *-du*, npr. glagoli IV. vrste imaju u tom obliku nastavak *-idu*: *za lik rabidu* ‘za lijek rabe’; *iz kraja se selidu* ‘iz kraja se sele’; *za jigranje služidu* ‘za igranje služe’; *za ranu služidu* ‘za hranu služe’; *u vodi žividu* ‘u vodi žive’. Glagoli 3. razreda V. vrste imaju nastavak *-adu* u tom obliku, npr. *čupadu* ‘čupaju’; *deladu* ‘rade’; *ne dodijavadu* ‘ne dosađuju’; *ubijadu se* ‘ubijaju se’; *zatvaradu selo* ‘zatvaraju (odnosno okružuju) selo’. Susreće se nastavak *-u* u glagola 1. razreda V. vrste: *po zraku pršu kiebri* ‘po zraku lepršaju hruštevi’.

1.3. IZBOR IZ RJEČOTVORJA I SINTAKSE

U hrvatskoj se jezičnoj tradiciji uvriježilo izvođenje imenica koje označuju mušku osobu intelektualnoga zanimanja sufiksom *-telj*. Jedna od najčešćih i najstarijih je *učitelj* koja je sastavnim dijelom gotovo svih hrvatskih govora (u različitim fonološkim inačicama), također i normiranoga književnoga jezika. Pribanić također bilježi tu riječ.

Poznato je da je sufiks *-ica* u hrvatskom jeziku vrlo plodan pri tvorbi imenica ženskoga roda. Ovom prigodom izdvajam samo naziv *jivanjica* u leksičkom značenju ‘krijesnica’, s tvorbenom preoblikom ‘ona, ka svitli o Jivanji’. Prema tomu, riječ je o izvedenici ženskoga roda s osnovom *jivanj-* blagdanskoga imena ženskoga roda *Jivanja*, s kojom se veže sufiks *-ica*.

S tvorbenoga i leksičkoga aspekta zanimljiv je naziv *solika* s leksičkim značenjem ‘slána (vrsta oborine)’ i tvorbenom preoblikom ‘ono, ča pada, a kai sol je’. Ukratko, ta izvedenica ženskoga roda tvori se od osnove imenice ženskoga roda *sol* i sufiksa *-ika*.

Prefiksarno-sufiksalsnom tvorbom od osnove *vod-* imenice *voda*, nastala je imenica *povodnja* s prefiksom *po-* i sufiksom *-nja*. Rabi se u značenju ‘poplava’, npr. u Pribanića: *Kad dugo godina (kiša) pada, a vode izajdu, veli se, da je povodnja*.

Zanimljiva je Pribanićeva složeno-sufiksalsna tvorenica *mišalovka* u kojoj dvije osnove nisu povezane spojnikom *-o-*.

Dva su štokavska sufiksa tijekom višestoljetnoga štokavskoga utjecaja prihvaćena u oštarskom čakavskom govoru. Jedan od njih je sufiks *-ad* za tvorbu zbirnih imenica koje su gramatički ženskoga roda jednine i-sklonidbe. U Pribanićevu su tekstu takove zbirne imenice *živad* i *zvirad* ‘zvjerad’: *Kvar; ča učini zvirad*³. Rezultat štokavskoga utjecaja su i izvedenice sa sufiksom *-če* koje su gramatički srednjega roda, a označuju biće oba spola, obično mlado. U oštarskom se govoru riječ *blago* rabi u značenju stoka, pa odatle u Pribanića izvedenica *blašče* u značenju živinče: *morda jednoga čovika ili blašče* ‘možda jednoga čovjeka ili živinče’.

Čakavske govore ikavsko-ekavskoga dijalekta u polutisućljetnoj dijaspori, koji su podrijetlom iz središnje Hrvatske, karakterizira uporaba nenačlane povratne zamjenice *se* ispred glagola. Tako bilježi i Pribanić u svom oštarskom tekstu, npr. *Za ranu se ubijadu zיעи* ‘za hranu ubijaju se zečevi’.

Utjecaj romanske sintakse u Pribanića nalazimo u uporabi svezā prijedloga *od* s genitivom umjesto sveze prijedloga *o* i lokativa uz glagole koji se odnose na misaone radnje, npr. *Od zlata i srebra, železa ili česa drugega ni ni divana* ‘o zlatu i srebru, željezu ili čemu drugom nema ni govora’.

Vremenske priložne oznake koje su načinjene od prijedloga *po* s lokativom uobičajene su u oštarskom govoru, pa tako i u Pribanića nalazimo potvrdu *po Vazmu valje* u značenju ‘odmah poslije Uskrsa’. Također su zanimljive stare vremenske priložne oznake načinjene od prijedloga *o* sa starim lokativnim oblikom, npr. u Pribanića *O Tri kralji je ladno* ‘hladno je oko blagdana Triju kraljeva’.

³ Inače je u sjeverozapadnoj čakavštini u tom zbirnom značenju česta izvedenica srednjega roda *zvirje* sa sufiksom *-je*.

1.4. O LEKSIKU TEKSTOVA KOJE JE SASTAVIO PRIBANIĆ

Oštarski leksik, koji je u svom rukopisu rabio Pribanić nalazimo u poglavlju »Priroda (narav) oko čovjeka«, ali također u poglavlju naslovljenom »Jezik« u kojem je abecednim redoslijedom naveo više od 150 tipično oštarskih riječi. Zato se izabrani leksik iz tih dvaju poglavlja u ovom radu zajedno razmatra, i to ponajprije na temelju abecednoga popisa.

U čakavskim i genetski čakavskim govorima južno od Kupe i danas se može susresti riječ *godina* u značenju 'kiša'. Hrvati čakavci u polutisućljetnoj dijaspori isključivo rabe takovu realizaciju. Nalazimo je i u Pribanića: *godina* (kiša) *pada*. Međutim na drugom mjestu rabi novi leksem *kiša*, koji se počeo preuzimati iz normiranoga književnoga jezika, npr. *iza kiše*. U čakavskim govorima ogulinsko-modruškoga kraja još se uvijek rabi riječ *godina* u značenju 'kiša', ali dio govornika već rabi novu istoznačnicu *kiša*.

Također ćemo ponovo izdvojiti riječ *blago* u značenju 'stoka, domaće životinje', kako je uobičajeno u hrvatskoj jezičnoj tradiciji, jer u poljoprivrednim domaćinstvima (a većina Hrvata su to bili), stoka jest predstavljala blago. Pribanić npr. piše: *za ranu blagu* 'za hranu stoci, domaćim životinjama'.

Pojedinim čitateljima koji ne poznaju dobro govore autohtonoga stanovništva ogulinsko-modruškoga kraja možda će neobičan biti Pribanićev naziv *božji pás* u značenju 'duga'. U ovim pak krajevima poznati su nazivi toga tipa, pa npr. pjesnik Josip Šibarić (rodom iz Tounja) u svom pjesništvu rabi naziv *majke božje pas* u značenju 'duga' (u pjesničkoj zbirci *U meni junak. Pisme tovunjske*). U čakavštini su i inače nazivi toga tipa nerijetki, pa se npr. na otoku Susku duga naziva *božji lúk*, dok u čakavskim govorima na zadarskom području te oko Šibenika, ali i ponegdje u središnjoj Istri duga je *babin pas*.

U čakavštini i kajkavštini uobičajena je riječ *murva* u značenju 'dud'. Bilježi je i Pribanić. Stari hrvatski pridjev *droban* 'sitan, malen' i danas je uobičajen u oštarskom govoru. Pribanić bilježi i prilog *drobno* s komparativom *drobnije*. Izdvojiti ćemo i stari hrvatski prilog *komaj* u značenju 'jedva', koji je također u različitim fonološkim inačicama još uvijek zastupljen u sjeverozapadnoj čakavštini, a bilježi ga i Pribanić.

Riječ *piljušar*, koju rabi Pribanić, a koja se susreće i u drugim govorima autohtonoga stanovništva ogulinsko-modruškoga kraja, može se usporediti

s riječju *pijuk* u istom značenju u pojedinim čakavskim govorima u polutisućljetnoj dijaspori. Budući da riječ *pijuk* inače znači 'kljuka', po principu sličnosti dogodio se semantički pomak prema značenju 'zavinuti kljun', a zatim drugi semantički pomak po principu sinegdohe, jer je upravo jastreb u tim krajevima najčešća razmjerno veća ptica s takovim kljunom.

U hrvatskom se jeziku tradicionalno rabila riječ *bilina* u značenju 'biljka'. Bilježi ju i Pribanić, npr. *Ljudem za ranu služidu ovie biline* 'ljudima za hranu služe ove biljke'.

Riječ *pop* u značenju 'svećenik (pa tako i katolički svećenik)' uobičajena je u današnjem oštarskom govoru, a bilježi ju i Pribanić. Česta je u tom značenju u mnogim čakavskim govorima, u kojima je, kao i u oštarskom, stilski neobilježena.

Pribanić je u oštarskom govoru zabilježio veliki broj riječi koje se, sudeći po pisanim djelima, u hrvatskom jeziku rabe više od pola tisućljeća. Navodimo dio (izbor) onih koje se u istom značenju još uvijek rabe u polutisućljetnoj hrvatskoj dijaspori, npr. u austrijskom Gradišću. Među njima je, sukladno očekivanjima, najviše starih hrvatskih riječi praslavenskoga podrijetla, npr. *cipanjka* 'cjepanica'; *čun* 'malo plovilo'; *godina* u značenju 'kiša'; *jajce* 'jaje'; *kiebar* 'hrušt'; *klop* 'krpelj'; *krt* 'krtica'; *lapat* 'njiva'; *mesopust* 'poklade'; *mravunac* 'mrav'; *muzol* 'čir'; *rubac*.

Uporaba riječi *bura* u značenju 'sjever' te *sunce* (ili *sunac*) u značenju 'istok' također pripada višestoljetnoj hrvatskoj pisanoj jezičnoj tradiciji te također pojedinim sadašnjim hrvatskim mjesnim govorima, posebice čakavskim. One su i dijelom govora starijega autohtonoga stanovništva ogulinsko-modruškoga kraja, bilo u aktivnoj uporabi bilo u sjećanjima iz djetinjstva.⁴ Zato nije začudno što i Pribanić piše *od burie* (sjevera); *od sunca* (istoka).

Prilozi kao vrsta riječi u pojedinim govorima često čuvaju jezičnu starinu. Takav je u Pribanića prilog *valje* u značenju 'odmah' (koji je već spomenut u sklopu vremenske priložne oznake *po Vazmu valje*). Nalazimo ga i u drugim potvrdama, npr. *valje iza sela* 'odmah iza sela'. Prilog *valje* u tom se značenju susreće i u drugim govorima čakavskoga ikavsko-ekavskoga dijalekta, npr. na Kvarneru i u polutisućljetnoj dijaspori u austrijskom Gradišću.

⁴ Prema kazivanju gosp. Zvonka Trdića.

Tu je i vremenski prilog, odnosno prijedlog *prvo* u značenju ‘prije’. Njegova uporaba s genitivom uobičajena je u hrvatskoj jezičnoj tradiciji. Pribanić piše: *Prvo trinaest-četnaest liet* ‘prije trinaest-četnaest godina’. Ovdje je vrlo važno upozoriti da je potonja rečenica zapravo mješavina oštarskoga govora i normiranoga književnoga jezika jer u oštarskom govoru, kao i u svim čakavskim govorima toga dijela Hrvatske, brojevi druge dekade imaju isključivo sufiks *-najst*, pa bismo očekivali *trinajst-četnajst* kako je Strohal zabilježio svega nekoliko godina poslije, a tako se i danas govori. U tom je kontekstu važno pripomenuti da je realizaciju *prvo* zabilježio i Strohal.

Mjesni prilog *tote* u značenju ‘tu’ i danas je uobičajen u oštarskom govoru, kao i u mnogim čakavskim idiomima, a bilježi ga i Pribanić.

Pribanić rabi količinski prilog *puno* za oznaku velikoga broja nečega, npr. *Nigda ji je bilo puno* ‘nekoć ih je bilo puno’; *Otrovni zmij ni puno* ‘nema puno otrovnih zmija’.

Među najstarijim hungarizmima u hrvatskom jeziku nedvojbeno je riječ *beteg* u značenju ‘bolest, bol’, koja se od doba hrvatsko-ugarskoga kraljevstva rabi u svim trima hrvatskim narječjima. Hungarizam *beteg* bilježi i Pribanić. Preko mađarskoga *vánkos* posuđena je i riječ germanskoga podrijetla *vanjkuš* ‘jastuk’.

Među germanizmima izdvajam imenice *kiklja* (njem. Kittel) ‘suknja’; *lojtre* (njem. Leiter); *štige* (njem. Stiege) ‘stube’; *štreka* (njem. Strecke) ‘željeznička pruga’ (Pribanić donosi značenje: željeznički put, a to je zapravo isto). Među vrlo starim riječima germanskoga podrijetla u Pribanića nalazimo riječ *škoda* (njem. Schade) ‘šteta’, od koje je izveden hibridni pridjev *škodan* s hrvatskim sufiksom *-(a)n*, npr. u Pribanića *škodni su*. Njemačku osnovu i hrvatski sufiks ima i glagolska imenica *copranje* ‘čaranje, vračanje’ (prema njem. *Zauberei*).

Od romanizama koje je zabilježio Pribanić izdvajam riječ *kapula* (tal. *cipolla*) ‘luk’, koja se i danas rabi u oštarskom govoru.

Zabilježio je i pojedine turcizme, kao npr. *divan* ‘govor, razgovor’; *komšija* ‘susjed’, koji su, kako je poznato, u kontinentalnim čakavskim govorima znatno više zastupljeni nego u ostalim čakavskim idiomima.

Među blagdanskim imenima izdvajam samo tri. Uobičajena su u čakavskim govorima ogulinsko-modruškoga kraja, također u polutisućljetnoj dijaspori, ali i različitim drugim govorima čakavskoga ikavsko-ekavskoga

dijalekta. Prvo od njih je ime *Vazam*, G jd. *Vazma* za blagdan Uskrsnuća Kristova, npr. *po Vazmu valje* ‘odmah poslije Uskrsa’. Drugo i treće su antonimska imena *Velika i Mala Maša* za blagdane Velike i Male Gospe, npr. u Pribanića *do Velike Maše; oko Male Maše*. Ta su imena redovita u govorima autohtonoga stanovništva ogulinsko-modruškoga kraja, također u čakavskim govorima u polutisučljetoj hrvatskoj dijaspori.

Pojedine naoko ne osobito zanimljive rečenice skrivaju dragocjene jezične podatke. Takova je npr. Pribanićeva rečenica *Potok, ki teče kroz selo, zovie se Mrižnica*. Znana je činjenica da je Mrežnici 50-ih godina prošloga stoljeća promijenjen smjer i da ona više ne teče kroz Oštarije kao u doba nastanka Pribanićeva rukopisa, ali ovdje je zanimljivo da Pribanić ne rabi za Mrežnicu riječ *rika* ‘rijeka’ nego *potok*. Odgovor nalazimo u govorima Hrvata u polutisučljetoj dijaspori koji su podrijetlom iz središnje Hrvatske s područja južno od Karlovca prema Velebitu. Ni u jednom od tih čakavskih govora u dijaspori uopće ne postoji riječ *rika* (*reka, rieka*) nego samo *potok*. Velike rijeke s kojima su se njihovi predci susreli nakon iseljavanja iz stare domovine, a kakovih nije bilo u njihovu starom kraju počeli su nazivati njihovim zemljopisnim imenima, pa je tako Dunav isključivo *Dunaj*, bez popratne opće imenice. Naravno, ne zovu ga *potok* jer to zaista nije, ali ni *rika* jer tu riječ nemaju. Ukratko, u prošlosti su se u čakavštini središnje Hrvatske za tekućice koje su bile u tom dijelu rabile riječi *potok* i *curak*. Ostatke te jezične činjenice nalazimo i u Pribanićevu nazivu *potok* za rijeku Mrežnicu. Tu je *potok* opća imenica, apelativ. Taj je apelativ u oštarskom govoru i onimiziran pa se zemljopisno ime *Potok* rabi za jedan konkretan mali potok u tom kraju. Pribanić piše: *pod goruom Veljunom izvire Potok (posve mál)*.

Još jedan zanimljiv zemljopisni naziv nalazimo u Pribanićevu zapisu, a to je opća imenica *brig*. Pribanić piše: *kadi je pisak, kadi se strmo spušća u vodu i kadi se zajimlje, zovie se »brig«*. Tu je zapravo riječ o obali, tj. rubu kopna uz vodu, koji je uz Mrežnicu u Oštarijama bio pjeskovit. I danas stariji Oštarcu rabe riječ *brig* i u značenju ‘obala’. To značenje potječe još iz praslavenskoga doba, jer je već tada ta stara posuđenica iz germanskoga **berg*, u slavenskim idiomima imala dva značenja: ‘brijeg’ i ‘obala’. Zato je npr. i danas jedna od riječi u značenju ‘obala’ u poljskom *brzeg*, u češkom *břeh*, u slovačkom *breh*, u ukrajinskom i ruskom *bereg*, u bjeloruskom *berag*, u bugarskom *brega*, u makedonskom *breg* i *bregot*.

U hrvatskoj jezičnoj tradiciji, što potvrđuju brojni pisani spomenici, prvotno značenje riječi *luka* jest 'livada uz vodu'. S tim je u skladu i ova Pribanićeva rečenica koja se odnosi na oštarski govor: *Mista se uz potoke zovu »luka«, i to samo ona mista, kadi (gdje) trava rastie.*

2. DIJALEKTOLOŠKI POGLED NA KRATKE PUČKE PROZE KOJE JE ZAPISAO MIJAT PRIBANIĆ

Budući da su dijalekatne značajke pučkih proza koje je zapisao Pribanić uglavnom istovjetne onima iz dijelova teksta koji je taj autor osobno sastavio, ovdje ih donosim tek u kratkom pregledu. Riječ je o prozama naslovljenim »Sv. Petar i Paval«, »Blago u Modrušgradu«, »Siromak i vila«, »Svieti Petar i njegova mat'«, »Lisica i garvan«, »Siromak i vrag« te »Bog i sv. Petar«.

Za razliku od razvoja koji je rezultirao prijedlogom *u*, razvoj od praslavenskoga prefiksa *v* + poluglas rezultirao je najprije gubljenjem poluglasa, a zatim ispadanjem *v*- pred suglasnikom, što je obilježje sjeverozapadne čakavštine. Navodimo glagol *zet*, pz. *zemem* 'uzeti, pz. *uzmem*', npr. *neka zeme onu kudilju* (proza »Svieti Petar i njegova mat'«).⁵ Prezent *zemem*, *zemeš*, *zeme* ... od glagola *zeti* koji susrećemo u ovim prozama, a isto tako u čakavskim i temeljno čakavskim govorima ogulinskoga kraja, najvjerojatnije je rezultat kajkavskoga utjecaja na te idiome jer je u sjeverozapadnoj čakavštini uobičajeno *zamem*, *zameš* ...

Dvoglase *ie* i *uo*, koji su karakteristični za oštarski govor, susrećemo i u prozama, npr. *Buog* (proza »Siromak i vila«); G mn. *vuolov* 'volova'; *uon* 'on' (proza »Blago u Modrušgradu«), pz. *duojdeš* (proza »Siromak i vrag«), također u gramatičkim morfemima, npr. *upadie* (proza »Blago u Modrušgradu«).

U sjeverozapadnoj čakavštini, pa tako i u govorima autohtona stanovništva ogulinsko-modruškoga kraja, uobičajeni su prilozi *kuliko* i *tuliko* 'koliko' i 'toliko', s promjenom *o* > *u* ispred sonanta *l*. Tako je i u razmatranim

⁵ Valja pripomenuti da se u oštarskom govoru u infinitivu rabi glasovna inačica s dvoglasom, tj. *ziet*.

prozama, npr. *poišće lovac garvana, ki ga je tuliko dražil* (proza »Lisica i garvan«).

Čuvanje dočelnoga *-l* nalazimo u singularnim oblicima muškoga roda glagolskoga pridjeva radnoga, npr. *garvan je doletil veselo* (proza »Lisica i garvan«), *kopal je* (proza »Blago u Modrušgradu«), *Kad je sikal drva; pa joj je rekal; kad ju je opazil, kanil je pobignut* (proza »Siromak i vila«), u imenici *pakal* 'pakao' (proza »Svieti Petar i njegova mat'«), u muškom imenu *Paval* (proza »Sv. Petar i Paval«).

Izostanak premetanja i jotiranja, tj. čuvanje slijeda *jd* u prezentskim oblicima tipa *duojdem*, nalazimo i u prozama, npr. *vila duojde; Jednega dana pruojde taj čovik u grm po drva* (proza »Siromak i vila«), *kad je nî mogal najt u rajju, pruojde u pakal; mogla bi po njoj njegova mat' sajt u raj; one duojdu* (proza »Svieti Petar i njegova mat'«).

Premetanje pak susjednih sonanata *v* i *r* u riječi *garvan* (< gavran) karakteristično je za govore autohtonoga stanovništva ogulinsko-modruškoga kraja. Zato nije začudno što se jedna Pribanićeva pučka proza naziva »Lisica i garvan«.

Rotacizam *že > re* (tipa *morem, moreš, more ...*) kao čakavska karakteristika sastavnim je dijelom ovih proza, npr. *more ubit lisicu* (proza »Lisica i garvan«).

Prilog *kudaj* 'kuda' s naveskom *-j* i danas se rabi u oštarskom govoru. To je ujedno i prvi dio Pribanićeve priložne sraslice *kudajgod* 'kudagod' (proza »Sv. Petar i Paval«).

Uпитno-odnosna zamjenica *ča* također je imanentna ovim prozama, npr. *ča bi iskal* (proza »Siromak i vila«).

U čakavskim i temeljno čakavskim govorima ogulinsko-modruškoga kraja pod štokavskim se utjecajem rabi neodređena imenička zamjenica *ništo* u značenju 'nešto'. Riječ je o štokavskom razvoju u kojem *č* + poluglas dobiva deiktičko *to* (iz koje se sveze u štokavštini razvila zamjenica *što*), pa sukladno tomu *ništo* (*ni* + *što*) jest štokavizam, npr. u razmatranim prozama, npr. *Svakemu smo kraju ništo dali* 'svakomu smo kraju nešto dali' (proza »Sv. Petar i Paval«), *al mu ništo iz nutar vikne* 'al mu nešto iznutra vikne' (proza »Blago u Modrušgradu«).

Nastavke *-ega, -emu, -em* u zamjeničko-pridjevskoj sklonidbi muškoga i srednjega roda također nalazimo u ovim prozama, npr. G jd. *Jednega dana*

(proza »Siromak i vila«), D jd. *Svakemu smo kraju ništo dali* (proza »Sv. Petar i Paval«).

Susreće se stari hrvatski nastavak *-ov* u G mn. muškoga roda, ali i nastavak *-i* ako je taj oblik vezan uz brojeve, npr. *osamnajst pari vuolov* (proza »Blago u Modrušgradu«). Navedeni primjer ujedno pokazuje da brojevi druge dekade imaju sufiks *-najst*.

Završetak *-du* kao dio gramatičkoga morfema *-idu* u oblicima za 3. os. množine prezenta glagola IV. vrste nalazimo npr. u obliku *otvoridu*, npr. *vrata, da mu se otvoridu* (proza »Blago u Modrušgradu«).

Budući da je u oštarskom govoru uobičajen romanizam *škuro* u značenju 'mračno', logična je i uporaba hibridne tvorenice *škurina* s domaćim sufiksom *-ina*, u značenju 'mrak, tama', npr. *u škurini* (proza »Blago u Modrušgradu«).

Svršeni glagol *proljati* u značenju 'proliti', vrlo je čest u govorima čakavskoga ikavsko-ekavskoga dijalekta u polutisućljetnoj dijaspori, a susrećemo ga i u ovim prozama, npr. *Kad je birtaš donesal vino, ziel ga je Buog i proljal ga* 'kad je krčmar donio vino, Bog ga je uzeo i prolio' (proza »Siromak i vila«).

Uporaba glagola *upast* u značenju 'pasti' kao prefigiranoga glagola s prefiksom *u-* karakteristična je za današnji oštarski govor, a nalazimo je i u pučkim prozama, npr. *pušti palicu, da upadie* 'pusti štap da padne' (proza »Blago u Modrušgradu«). Taj je glagol uobičajen i u hrvatskim govorima u polutisućljetnoj dijaspori.

Prilog *kašnje* 'kasnije' je adverbizirani nekadašnji pridjevski komparativni oblik srednjega roda (koji je od osnove *kasn-* izveden sufiksom *-je* s jotiranjem i jednačenjem po mjestu tvorbe na granici tvorbene osnove i sufiksa). Stoljećima je obilato zastupljen u hrvatskim pisanim tekstovima svih žanrova, također u brojnim govorima čakavskoga ikavsko-ekavskoga dijalekta, uključujući i one u polutisućljetnoj dijaspori, naravno i govore ogulinsko-modruškoga kraja. Susrećemo ga i u razmatranim prozama, npr. *neka ga kašnje pita* (proza »Siromak i vila«).

Imenica *mat* u značenju 'mati' vrlo je česta u čakavskim govorima. Rabi se i u govoru Oštarija, a nalazimo je i u ovim prozama, npr. *mogla bi po njoj njegova mat' sajt u raj* (proza »Svieti Petar i njegova mat'«). Budući da se u normiranom književnom jeziku rabi inačica *mati*, Pribanić je pod tim utjecajem bilježio *mat'* s izostavnikom.

Drugi dio sraslice *Modrušgrad* ukazuje na temeljno, prvotno značenje riječi *grad* u hrvatskom jeziku, a to je značenje ‘utvrda, građevina opasana zidinama’ (proza »Blago u Modrušgradu«).⁶

I u ovim prozama susrećemo pridjev *droban* ‘sitan, malen’, npr. *jednu malu, poderanu kućicu, a u njoj puno drobne dičice* (proza »Siromak i vila«).

Glagol *pruojt*, pz. *pruojdem* u značenju ‘otići’ karakterističan je za brojne govore čakavskoga ikavsko-ekavskoga dijalekta, uključujući i polutisućljetnu dijasporu. I danas se rabi u oštarskom govoru, a nalazimo ga i u razmatranim prozama, npr. *Jednega dana pruoja taj čovik u grm po drva* (proza »Siromak i vila«), *kad je ni mogal najt u rajju, pruoja u pakal* (proza »Svieti Petar i njegova mat’«).

U današnjim se govorima ogulinsko-modruškoga kraja rjeđe rabi polazni glagol *peljat* u značenju ‘voditi’, ali je zato česta tvorenica prefiksom *do-* za tvorbu svršenoga glagola. Tako je i u ovim prozama, npr. *da dopelja lovca* ‘da dovede lovca’ (proza »Lisica i garvan«).

Provedena jezična analiza pučkih proza nedvojbeno pokazuje da su kazivači bili čakavci iz ogulinsko-modruškoga kraja, a sasvim je moguće da su bili upravo Oštari.

3. DIJALEKTOLOŠKI POGLED NA PUČKE STIHOVE KOJE JE ZAPISAO MIJAT PRIBANIĆ

Za razliku od zapisanih pučkih proza koje su s dijalektnoga aspekta kompaktne, zapisane narodne pjesme karakterizira velika raznolikost. Brojna jezična rješenja u tim pjesmama odudaraju od govornih značajki autohtonoga stanovništva toga područja, pa sukladno tomu i Oštarija. Tu npr. možemo navesti novoštokavsko sažimanje *ao > o* u singularnom obliku muškoga roda glagolskoga pridjeva radnoga u stihovima *A ja joj kamen izmako, / Desnu joj ruku podmako* (pjesma »Pjevaj mi, sokole!«), izostanak čakavskoga rotacizma u stihu *Ne možem vam svima ljuba biti* (pjesma »Piju vino...«), zamjenicu *što* u stihu *Što j’ vidila zmaja širinskoga* (pjesma »San«), leksička rješenja koja se obično ne rabe zajedno u jednom mjesnom govoru kao npr.

⁶ Riječ *grad* je današnje suvremeno značenje u hrvatskom jeziku dobila znatno kasnije.

stari hrvatski pridjev *drag* u značenju ‘skup’, koji je karakterističan za arhaične hrvatske idiome, i turcizam *rakija* u stihovima *Pivo je drago, / Vino je još draže, / Za rakiju mnogo traže* (pjesma »Nesretnik«).

Nerijetko u istom stihu nalazimo značajke različitih dijalekata, npr. ijekavizam i nastavak *-em* u L jd. muškoga roda u zamjeničko-pridjevskoj sklonidbi u stihu *Po lijepem vrtu Ivanovem* (pjesma »Romonila...«), ikavizam i ijekavizam u stihu *U srid Senja, grada bijeloga* (pjesma »Piju vino...«), jekavizam i čakavski prijedlog *va* u stihu *Ne ćeš htjeti ni gledati va me* (pjesma »Sova orlu«), protetsko *j-* i (i)jekavizme u stihu *Toči jim ga lijepa djevojka* (pjesma »Piju vino...«) itd.

Pribanić uz zapisane stihove nije u zagradama donosio značenja na normiranom jeziku, nego je, kada je smatrao da bi pojedina riječ mogla biti pogrješno protumačena, uz pjesmu dopisao svoj jezični komentar. U pjesmi »Dodi moje...« nalazi se stih *mirisale tebi, kod i meni!* u značenju ‘mirisale tebi kao i meni’. Stari hrvatski prilog *kot* u značenju ‘kao’ te njegova glasovna inačica *kod* česti su u sjeverozapadnoj čakavštini. Iz komentara se može zaključiti da Pribaniću to nije bilo poznato nego je mislio da se u pojedinim govorima taj prilog slučajno povezao s prijedlogom *kod*. Zato u svom komentaru uz navedenu pjesmu piše: »Nije to onaj prijedlog ‘kod’ sa genitivom, već se tu (uzima) smatra kao ‘kao’, jer tako narod griješkom upotrebljava i u običnom govoru.«

ZAKLJUČAK

Na temelju provedene dijalektološke analize može se zaključiti da se prvi dio rukopisa (s Pribanićevim osobnim tekstom), a uglavnom i zapisane pučke proze temelje na čakavskom idiomu Oštarija, te da su uglavnom i sukladni tomu idiomu.

Zapisane pak pjesme, koje zapremaju najveći dio rukopisa predstavljaju raznoliku narječnu i dijalekatnu mješavinu. Mnoga su dijalekatna rješenja u potpunosti različita od onih u oštarskom govoru.

Razlozi tomu mogu biti različiti. Za razliku od pučkih proza koje je svaki pripovjedač uglavnom kazivao na svom mjesnom govoru, pa tako i Oštari na oštarskom, stihovi su se većinom pamtili onako kako su se čuli i naučili napamet, a dolazili su iz različitih krajeva. Usto, Pribanić nije osta-

vio podatke o zapisivačima. S velikom je vjerojatnošću moguće pretpostaviti da je riječ o osobama koje je od 1899. do 1901. susreo i intervjuirao u Oštarijama. Međutim, prije toga razdoblja u Oštarije su (kao prijašnje središte Ogulinske graničarske pukovnije) doseljavali pripadnici različitih vjera i materinskih jezika, a samim tim i govornici različitih dijalekata, pa je Pribanić osim autohtonih govornika čakavskoga ikavsko-ekavskoga dijalekta (kojemu pripada govor Oštarija), susretao i novoštokavce, a dijalektna rješenja u zapisanim pjesmama nerijetko su čakavsko-novoštokavske mješavine ili pak novoštokavski ijekavski stihovi, pomiješani s ikavizmima.

Zato ta objavljena građa može poslužiti za neka druga istraživanja, dok se prvi dio Pribanićeva rukopisa može smatrati važnim prilogom uspostavljanju potpunije slike o oštarskom govoru s kraja 19. i početka 20. stoljeća, te praćenju kasnijih promjena u tom govoru.

LITERATURA I VRELA

Pribanić, Mijat (2017): *Hrvatske narodne pjesme i građa iz Oštarija*, Katedra Čakavskog sabora Modruše, Modruš

Strohal, Rudolf (1910): »Današnje oštarijsko narječje«, *Rad JAZU*, knj. 180., Zagreb, str. 1.-57.

Vranić, Silvana; Vulić, Sanja (2008): »Grobnički govori u svjetlu novijih istraživanja«, *Čakavska rič*, god. XXXVI, br. 1.-2., Split, str. 145.-157.

Vulić, Sanja (2009): »Oštarski govor u Strohalovo doba i danas«, u: *Rudolf Strohal i njegovo djelo. Zbornik radova sa Znanstvenoga skupa povodom 150. obljetnice rođenja Rudolfa Strohala, Karlovac 20. listopada 2006*, ur. Alojz Jembrih, Zagreb, 2009., str. 189.-201.

Vulić, Sanja (2014): »Današnji modruški govor«, *Čakavska rič*, god. XLII., br. 1.-2., Split, str. 9.-41.

CROATIAN FOLK CHANTS AND THE MATERIAL FROM OŠTARIJE FROM A LINGUISTIC ASPECT

Summary

The paper analyses the language of the collection *Hrvatske narodne pjesme i građa iz Oštarije*, created between 1899 and 1901 by the Oštarije born Mijat Pribanić. The collection consists of three parts. The first one contains texts created by Pribanić, personally. The second group holds his writings of short folk proses, also mostly written in the Chakavian dialect of Oštarije. The third group is made of writings of different folk chants, congratulation songs, dinking songs etc., most of which written in the Shtokavian dialect with conspicuously different linguistic expressions than the ones found in the Chakavian idiom of Oštarije, while one part of the chants is a mixture of different dialects. This is the reason why this part has been given least attention, while the first one has served as a base for the dialectological analysis, at all linguistic levels. The text portrays the lost Chakavian features or those on the verge of becoming forgotten, still well preserved, nevertheless. Short folk stories of the second group have been analysed, too, and a particular interest has been given to the Chakavian dialectal characteristics that had not been indicated in the analysis of the first group. The linguistic analysis of these two groups has clearly demonstrated the extent to which the Chakavian dialect of Oštarije, as well as the mentioned dialect of that part of Croatia in general, had been better preserved in Pribanić's time.

Key words: *Mijat Pribanić; Oštarije; chants; language*

CANTI POPOLARI CROATI E IL CORPUS DI OŠTARIJE DA UN PUNTO DI VISTA LINGUISTICO

Sommario

Il lavoro presenta la lingua della raccolta *Hrvatske narodne pjesme i građa iz Oštarija* (Canti popolari croati e il corpus di Oštarije), composta dal nativo di Oštarije Mijat Pribanić dal 1899 al 1901. La raccolta consta di tre parti. La prima contiene i testi personalmente composti da Pribanić. Nella seconda parte si trovano le scritture delle brevi poesie popolari altrettanto fondate sull'idioma ciakavo dell'area di Oštarije. Le riproduzioni di varie canzoni, auguri e brani conviviali popolari, la maggioranza dei quali è scritta in idioma stocavo con espressioni linguistiche considerevolmente diverse da quelle abitualmente trovate nell'idioma ciakavo di Oštarije, hanno trovato posto nella terza parte della raccolta. Alcune canzoni sono scritte in una sorta di combinazione tra idiomi diversi ed è questo il motivo per cui questa parte è stata elaborata in maniera meno approfondita rispetto alle prime due. Il lavoro si basa sull'analisi dialettologica della prima parte della raccolta di Pribanić, prendendo in esame tutti i livelli linguistici. Sono state evidenziate le caratteristiche ciakave perse o in procinto di scomparire, ma tuttavia ancora ben preservate. Anche le brevi prose popolari della seconda parte sono state analizzate considerando diversi livelli linguistici con particolare rilievo sulle caratteristiche ciakave non indicate nell'analisi del primo gruppo. L'analisi linguistica di questi due gruppi dimostra chiaramente come l'idioma ciakavo di Oštarije e l'idioma ciakavo in generale siano stati meglio preservati all'epoca di Pribanić di quanto non lo siano oggi.

Parole chiave: Mijat Pribanić; Oštarije; canzoni; lingua